


VIOLENCIA DE GÈNERE EN POBLACIÓ ADOLESCENT

Guia per a professionals
de l'educació



DIPUTACIÓN
DE ALICANTE



En la presente publicación se procura hacer un uso no sexista del lenguaje. No obstante, conscientes de que las normas a utilizar pueden obstaculizar la comprensión de su lectura, y siempre que sea pertinente, se usará el masculino genérico como representación del conjunto de hombres y mujeres en igual medida.

VIOLENCIA DE GÉNERO EN POBLACIÓN ADOLESCENTE
Guía per a professionals de l'educació

Edita
Excma. Diputació d'Alacant
Unitat d'Igualtat

Dipòsit legal
A 825-2014

ISBN
978-84-15327-47-9

Autor
Jesús Herranz Bellido. Psicòleg Clínic



Disseny i Maquetació
Puntual comunicació y marketing

Impressió
Hurpograf



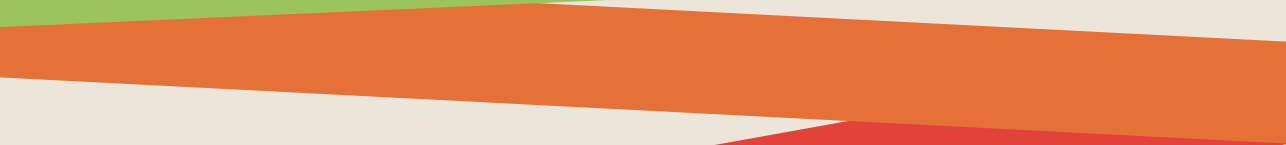
DIPUTACIÓN
DE ALICANTE

www.diputacionalicante.es

Síguenos en  facebook.com/igualdadymujerdipualicante  [@dipuALCigualdad](https://twitter.com/dipuALCigualdad)

Índex

00	Presentació	05
01	Una radiografia de les relacions de parella entre adolescents	06
02	La violència en les parelles adolescents	07
03	Les causes de la violència de gènere	08
04	Les formes de la violència de gènere entre adolescents	10
05	La violència entre adolescents a través de les noves tecnologies	12
06	El cicle de la violència en parelles d'adolescents	13
07	Indicadors de risc i conseqüències de la violència de gènere	14
08	Bones pràctiques per a la prevenció escolar de la violència gènere	15
08.1	Fer visible el currículum ocult suposa afavorir la igualtat i prevenir violència de gènere	15
08.2	Proporcionar una educació afectivosexual des de la perspectiva de gènere	17
08.3	Utilitzar un llenguatge inclusiu i no sexista	18
08.4	Coeducar en la igualtat: la col·laboració entre professors i famílies	19
08.5	Proporcionar una orientació vocacional i professional no sexista	20
08.6	Triar materials didàctics exempts de sexisme i d'estereotips de gènere	21
08.7	Detectar i tractar la violència de gènere des de l'educació	22
09	Com afavorir el tractament escolar contra la violència de gènere	23
09.1	Proposta d'un programa de prevenció escolar de la violència de gènere	24
09.1.1	Objectius generals	24
09.1.2	Metodologia	25
09.1.3	Nivells i continguts del programa	26
10	On anar en cas de necessitar ajuda	30



Presentació

Durant els últims anys s'ha produït en la nostra societat un important avanç en la lluita contra la violència de gènere. Aquesta violència, però, amb els seus múltiples rostres i manifestacions, segueix sent-hi present. En la Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere es reconeix que la violència de gènere és l'expressió més brutal de la desigualtat entre homes i dones, ja que "es dirigeix envers les dones pel fet de ser-ho i pel fet que els seus agressors consideren que estes no tenen els drets mínims de llibertat, respecte i capacitat de decisió". El reconeixement de la seua gravetat i la necessitat de prevenir-la precoçment han dut a tractar d'esbrinar com són les primeres manifestacions de la violència en l'adolescència. La conclusió és que, quan aquesta violència apareix, produeix greus conseqüències sobre les seues víctimes, tant a curt com a llarg termini, i que la seua prematura aparició incrementa el risc de patir violència de gènere en l'edat adulta; per això, és fonamental intervenir al més aviat possible amb la població adolescent.

L'escola exerceix un paper essencial en la superació del sexisme i de la violència de gènere. Per açò, els experts posen l'accent en la necessitat d'intervenir en aquest escenari com una de les accions fonamentals per a gestionar la violència que pot aparèixer en les relacions afectives dels més joves. Cal tenir en compte que tota la població ha de passar pel sistema educatiu i que l'escola té una gran capacitat per a impulsar el desenvolupament integral de les persones, tot superant les limitacions que imposen els estereotips de gènere i les conductes sexistes. No obstant açò, portar a la pràctica aquesta idea no és tasca senzilla. No és suficient que l'escola no siga sexista, no és suficient que coeduque; és imprescindible que vaja més enllà; ha de contrarestar influències socials no igualitàries, tot eradicant un model de relació entre homes i dones basat en el domini, el control i la submissió que tendeix a reproduir-se d'una generació a la següent a través de processos difícilment manipulables i fortament arrelats.

Avançar en l'assoliment d'una igualtat real entre xics i xiques i prevenir la violència de gènere en l'adolescència són dos objectius que els professionals de l'educació reconeixen com a prioritaris per a facilitar que l'alumnat trobe el seu lloc en l'escola i es desenvolupe amb plenitud, sense ser discriminat i sense patir violència per motius de gènere.

La finalitat d'aquesta guia és col·laborar en la consecució dels objectius esmentats, tot proporcionant una sèrie d'orientacions bàsiques i mostrant diversos models de bones pràctiques, que puguen ajudar al professorat que treballa amb xics i xiques escolaritzats en educació secundària i batxillerat (entre 12 i 18 anys) en la promoció de la coeducació en la igualtat, en l'evitació del sexisme i en la prevenció, detecció i tractament eficaç de situacions de la violència de gènere que puguen aparèixer en l'escola.

01 Una radiografia de les relacions de parella entre adolescents

Segons l'Organització de les Nacions Unides (ONU), la joventut és l'edat que se situa entre la infància i l'edat adulta. És una etapa que transcorre entre els 10 i els 24 anys; abasta l'adolescència inicial (dels 10 als 14 anys), l'adolescència mitjana i tardana (dels 15 als 19 anys) i la joventut plena (dels 20 als 24 anys). A través d'ella se sol aconseguir la maduració física, afectiva i cognitiva. Durant l'adolescència es desperta un gran interès per congeniar amb el grup d'amistats, iniciar una relació afectiva de parella i per desenvolupar la pròpia identitat afectiva, sexual, moral i vocacional.

Tenir parella és una cosa molt important per als adolescents actuals. La majoria dels xics i xiques de menys de 14 anys reconeix que té o que ha tingut una relació afectiva a aquesta edat; "estan eixint o han eixit amb algú". A mesura que augmenta l'edat disminueixen els que afirmen que "no ixen amb ningú". Les xiques reconeixen una major durada d'aquestes relacions que els xics. Solen eixir amb xics una mica més majors que elles. La majoria dels joves es veuen diàriament o almenys una vegada a la setmana. Són molt pocs els que es veuen menys d'una vegada a la setmana, encara que s'observa una tendència a utilitzar les noves tecnologies per a mantenir "viva" la seua relació de parella, en compte de veure's "cara a cara". En general, tant les xiques com els xics es troben bastant satisfets amb la seua relació afectiva. Les xiques cerquen xics que destaquen sobretot per la sinceritat, per la simpatia i, en tercer lloc, pel seu atractiu físic. Mentre que els xics prefereixen xiques que destaquen sobretot per l'atractiu físic, seguit de la simpatia i de la sinceritat. El respecte, la igualtat, la llibertat, el suport i l'ajuda mútua no semblen ser les prioritats en la relació de parella a aquestes edats.

Disminueix l'edat de la primera relació de parella. Entre els xics se situa de mitjana en els 13 anys i un mes. Entre les xiques, aquesta edat, se situa al voltant dels 13 anys i 7 mesos

La precocitat en l'inici de les relacions de parella és una circumstància que incrementa el risc d'exercir i patir maltractament de gènere entre els xics i les xiques adolescents

La majoria de les xiques i els xics que tenen parella es troben satisfets amb la seua relació afectiva. Es veuen amb freqüència, però cada vegada utilitzen més les noves tecnologies per a comunicar-se

Sorprén que el respecte, la igualtat, la llibertat, el suport i ajuda mútua no siguin les prioritats dels xics i xiques adolescents a l'hora de triar parella

02 La violència en les parelles adolescents

La violència en les relacions afectives dels xics i xiques adolescents existeix. Ho mostren les estadístiques oficials i ho indica tot el que ens expliquen els propis adolescents quan contesten a les enquestes, assisteixen als tallers d'igualtat o acudeixen a les activitats de prevenció de la violència en els centres escolars. Pot, fins i tot, arribar a ser més freqüent que la que apareix en parelles d'adults, encara que les seues conseqüències no solen ser tan greus. Les formes més freqüents de maltractament entre joves són els insults, les humiliacions, les conductes de control i, en menor mesura, les amenaces. Malgrat la seua menor gravetat, cal posar en relleu que, en aquesta etapa de la vida, comencen les primeres relacions de parella i que aquestes experiències afectives se solen viure de manera intensa, i poden arribar a marcar, per bé o per mal, posteriors relacions. La violència en les primeres relacions afectives sol aparèixer en una sola direcció, açò és, la sol exercir un membre de la parella envers l'altre. En ocasions, però, és bidireccional: tots dos joves es maltracten, es criden o abusen l'un de l'altre. Per tot açò, sembla fonamental detectar els primers indicis de comportaments abusius en les relacions de parella, per evitar així que puguen derivar en maltractaments i altres conductes violentes de major gravetat i acaben esdevenint relacions vertaderament violentes per motius de gènere; es tracta, de fet, de relacions en les quals homes violents i sexistes agredeixen les seues parelles per a mantenir la clàssica situació de privilegi i superioritat.

Raons per a detectar precoçment la violència en parelles adolescents

- 1** L'adolescència és una etapa de la vida en la qual s'aprenen les pautes d'interacció que després es consoliden en la vida adulta.
- 2** Les relacions violentes en aquesta edat poden ser l'antecedent d'una violència més greu en aquesta relació de parella o en relacions posteriors.
- 3** Una part important dels joves immersos en relacions violentes (ja siguen víctimes o agressors) no s'adonen d'allò que estan vivint i s'enfronten a situacions que tenen poc o res a veure amb les relacions igualitàries, amb l'afecte o amb el respecte.
- 4** A força de viure i mantenir una relació afectiva en la qual hi ha violència, encara que siga de baixa intensitat, aquesta es normalitza, es banalitza i es converteix en una cosa habitual.

03 Les causes de la violència de gènere

Les causes de la violència de gènere semblen múltiples i complexes. Els experts consideren que són el resultat de l'associació d'un conjunt de determinants socioculturals, individuals i contextuals que sustenten una educació sexista i no igualitària, una visió androcèntrica de la societat i una tradició cultural patriarcal i masclista que promociona la superioritat de l'home sobre la dona.

La majoria dels models emprats per explicar l'origen i permanència de la violència de gènere són multicausals i coincideixen a destacar la convergència d'una sèrie de factors específics en el marc d'uns factors estructurals que emparen i tracten de reproduir la històrica, i encara no resolta, desigualtat sexista entre homes i dones.

Possibles determinants de la violència de gènere

► Factors de risc personals (immediats)

Individuals i familiars

Depenen dels models, vincles i inclinacions que es viuen

Els factors relacionats (no causals) con el hecho de ser perpetrador de violencia son:

- Exposición a modelos y consejos familiares a favor del dominio, sumisión y violencia
- Admitir la violencia como forma eficaz de resolver los conflictos interpersonales
- Irascibilidad, baja empatía y reducida autoestima
- Actitudes familiares sexistas o ideas patriarcales sobre la inferioridad de las mujeres

Los factores relacionados (no causales) amb el fet de ser víctima de violència són:

- Consum d'alcohol o altres drogues
- Sentiments de desesperança o baixa autoestima
- Fracàs escolar / baixa formació acadèmica
- Inici primerenc de les relacions sexuals / mantenir conductes sexuals de risc
- Embaràs adolescent
- Exposició precoç a la violència

► Factors de risc estructurals

De l'ecosistema (pròxims)

L'estructura social formal i informal i les institucions que influeixen sobre les vides de les persones

Exemples:

- Una institució educativa, quan aquesta legitima la violència tot reproduint estereotips de gènere i models autoritaris en què la violència és una forma vàlida per a resoldre els conflictes
- Una institució religiosa que sostinga un model familiar patriarcal
- Una institució política que negue l'existència de violència en les relacions de parella o no la sancione quan apareix o que propugne la resignació davant el maltractament
- Uns mitjans de comunicació que transmeten models violents que influïsquen en el desenvolupament d'actituds que justifiquen la violència
- Unes institucions jurídiques que deixen impunes aquells que exerceixen la violència i que no reconeixen les víctimes com a tals o no els forneixen el suficient suport econòmic, social i psicològic
- Un suport social o una xarxa d'amics inexistents o caracteritzats per presentar una actitud justificadora o tolerant amb la violència en la parella

Del macrosistema (llunyans)

El conjunt de valors culturals i creences que influeixen sobre la resta de factors

Abasta valors com

- La construcció social de l'home ideal com a dominant, fort, independent i agressiu
- L'adhesió als rols tradicionals de gènere que propugnen la inferioritat de les dones
- El sentit de propietat sobre les dones
- Els mites sobre l'amor romàntic
- L'aprovació social de l'ús de la violència per a resoldre els conflictes interpersonals

04 Les formes de la violència de gènere entre adolescents

La violència en parelles adolescents se sol iniciar de forma subtil, per a posteriorment ser cada vegada ser més nociva, evident i directa. En un primer moment, l'agressor adolescent pot tenir comportaments coercitius i d'abús cap a la seua parella que inclouen: desvalorització, domini, control, aïllament, culpabilització, hostilitat, intimidació o amenaces. El propòsit principal d'aquests primers abusos és establir i mantenir el control sobre la parella i sobre la relació recentment iniciada. Quan apareix l'abús físic, generalment més tard, se sol haver establert prèviament un patró d'abús verbal, psicològic o sexual de l'agressor cap a la seua víctima.

Formes més freqüents de violència de parella en adolescents

Física

És tota acció voluntàriament realitzada que faça o puga fer mal o provocar lesions físiques sobre la persona a la qual aquella acció es dirigeix

» Manifestacions: des d'una espenta, una bufetada o el llançament d'objectes, fins a l'extrem, afortunadament infreqüent, de l'assassinat.

1

Psicològica

És tota acció (habitualment de caràcter verbal), omissió o actitud que provoqe o puga provocar dany psicològic a la persona

» Manifestacions: inclou maltractaments verbals i emocionals. S'hi inclouen insults, menyspreu, amenaces i humiliacions. També suposa violència psicològica el fet d'ignorar una persona (no parlar-li o fer com si no existira) o l'amenaça d'agressió física.

2

Sexual

És tota activitat sexual no voluntària forçada mitjançant la violència física o qualsevol forma de coerció, agressió o abús

» Manifestacions: Qualsevol contacte sexual no desitjat. Des de l'assetjament sexual, passant pels abusos sexuals, fins a la seua forma més greu que és la violació.

3

Qualsevol d'aquests tipus de violència, per si mateix, i encara més si apareix conjuntament amb un altre, pot arribar a posar en risc la víctima, pot provocar-li por, alterar-la emocionalment o limitar-la en la seua activitat diària. Generalment, l'abús físic constitueix la punta d'un iceberg en què la resta d'abusos i maltractaments roman invisible, ja que s'amaguen darrere de formes molt subtils de violència que les víctimes o bé no identifiquen o bé toleren i, per tant, "s'hi adapten".

Les relacions marcades per la violència de gènere es diferencien de les relacions igualitàries per l'existència d'una sèrie de conductes de dominació, abusives i agressives com aquelles que apareixen a continuació:

Abusos verbals i emocionals

- Insults
- Crits
- Burles
- Sobrenoms indesitjables
- Gelosia patològica
- Minimització (li dóna poca importància)
- Li fa sentir por
- Amenança amb fer mal: a ella/ a la seua família / o a si mateix (suïcidant-se), si no es fa el que l'agressor demana

Conductes dominants i de control

- No li permet eixir amb altres xics o xiques. L'aïlla.
- Controla les telefonades del seu mòbil
- Difon fotos íntimes, l'insulta o l'intimida a través de les xarxes socials
- Li telefona constantment per a saber el que fa i on és
- Li diu com ha de vestir o maquillar-se
- L'acompanya constantment
- Li dóna ordres i l'obliga a complir-les
- Envaeix la seua privadesa
- Li fa creure que "està boja"

Maltractament físic

- Empentes
- Pessics
- Bufetades
- Colps
- Punyades
- Puntades
- Estirades de monyo
- Talls
- Cremades
- Lesiones greus
- Estrangulació
- Mort

Abús sexual

- Grapejos i besades no desitjades
- Relacions sexuals obligades
- Privació de l'ús de mètodes anticonceptius
- Jocs sexuals forçats
- Embaràs precoç i no desitjat
- Agressió sexual
- Violació

Els abusos més freqüents són els referits al control psicològic, aïllament de les amistats i insults (aquests últims han sigut *normalitzats* per les parelles d'adolescents)

Els menys freqüents són l'abús sexual, les amenaces d'abús físic i l'abús físic com a tal.

Compte! Són menys freqüents, però existeixen!

05 La violència entre adolescents a través de les noves tecnologies

Les Noves Tecnologies (NNTT) han canviat les activitats quotidianes i la forma de relacionar-se de les parelles d'adolescents. Encara que l'ús de la tecnologia proporciona avantatges, també incrementa riscos com el ciberassetjament, el sexting (difusió d'imatges o continguts de tipus sexual/eròtic a través del mòbil o d'internet) o el grooming (abús sexual de menors dut a terme per adults, coaccionant els/les menors amb la informació i les imatges que obtenen a través d'internet). Les tecnologies incrementen la possibilitat de control i pressió en una relació de parella, així com la gravetat de les seues conseqüències. Tal com es diu en la *Estrategia Nacional para la Erradicación de la Violencia contra la Mujer 2013-2016*, impulsada per la Delegació del Govern per a la lluita contra la Violència de Gènere: "L'intercanvi de continguts personals és considerat pels adolescents, xics i xiques, com una prova de confiança o un acte d'intimitat amb la parella ("prova d'amor") i constitueix una porta oberta al sexting (...). Les noves tecnologies són utilitzades també per a desprestigiar, assetjar, calumniar, publicar fotografies íntimes a través de la xarxa, fins i tot alguns xics es vanen de les seues relacions amb les xiques com si es tractés de trofeus; s'estableixen rànquings o s'envien missatges amenaçadors a través dels mòbils. Les mateixes conductes sexistes que es produeixen en la vida real s'amplifiquen a través de la xarxa i, com es duen a terme des de l'anonimat, gaudeixen d'una major impunitat. Les xiques joves són les més vulnerables al perjudici produït pel denominat ciberassetjament infligit per les seues parelles adolescents, com a conseqüència de la desigualtat en la consideració i valoració social a què són sotmesos els comportaments i les imatges íntimes de les dones i a la sensació d'indefensió ocasionada. Per tot açò, la seua vivència pot arribar a ser molt traumàtica i produir un dany emocional molt intens.

Cal saber que:

Existeix un ús cada vegada més freqüent de les noves tecnologies

Gairebé el 95% dels menors utilitza Internet diàriament per a comunicar-se i un de cada quatre adolescents dedica més de tres hores diàries a aquesta activitat. Es tracta d'un canvi molt important en les relacions socials dels adolescents.

Les noves tecnologies poden facilitar les relacions afectives dels adolescents, però també incrementar els riscos que existisca violència en elles.

Les parelles es veuen menys "cara a cara".

El percentatge d'adolescents que veu la seua parella cada dia ha disminuït significativament a mesura que augmenta l'ús de les NNTT

Augmenta el ciberassetjament i el sexting, però disminueixen els xics adolescents que reconeixen tenir dificultats per a relacionar-se amb xiques.

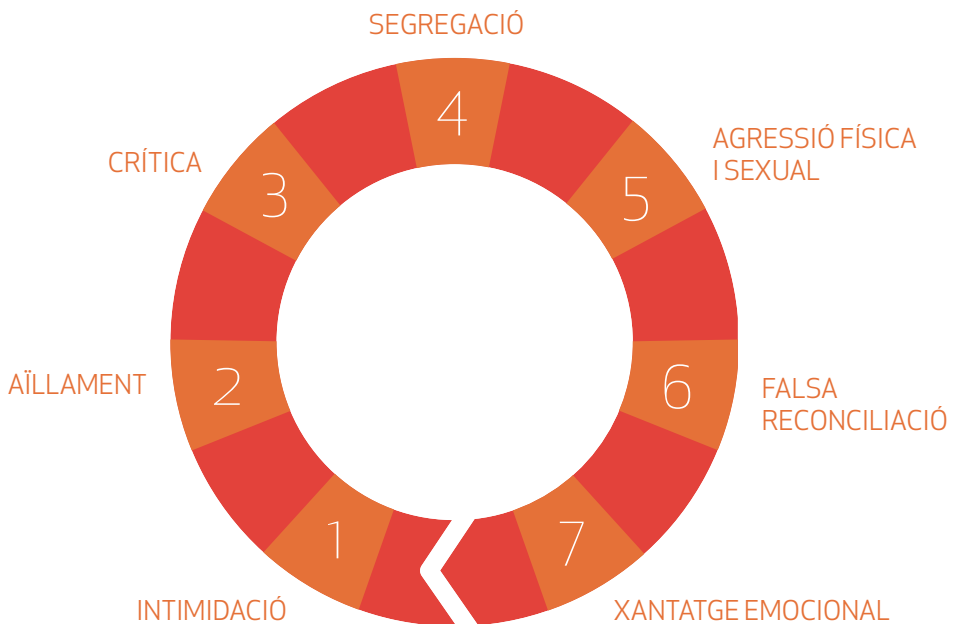
Sembla que els xics i xiques adolescents, nadius digitals, no perceben cap tipus de risc quan fan un mal ús de les NNTT en les seues relacions de parella

06 El cicle de la violència en parelles adolescents

Quan les agressions en la parella apareixen en edats prematures, les víctimes manquen d'experiència per a realitzar una valoració adequada del que els està succeint. El desig de control o fins i tot la violència verbal solen iniciar-se de forma subtil o ser justificats com una manifestació d'amor, de manera que les víctimes se senten desorientades i confoses. A més a més, el fals penediment mostrat per l'agressor contribueix a reforçar la permanència de la víctima en la relació violenta, fent-li creure que la situació pot millorar si "s'esforça més per la relació o si espera que la situació s'esvaeisca"; en realitat, l'esforç o l'espera només contribueix a augmentar la probabilitat d'aparició de noves agressions.

Tot açò es reflecteix en allò que E. Walker denomina "Cicle de la violència". El cicle comença amb una fase d'acumulació de tensió, en la qual la víctima percep clarament com l'agressor va tornant-se més susceptible, responent amb més hostilitat i trobant motius de conflicte en situacions normals de la vida ordinària. La segona fase suposa l'esclat de la tensió, en la qual la violència finalment explota, donant lloc a l'agressió. En la tercera fase, denominada de "lluna de mel" o de penediment, l'agressor demana disculpes a la víctima, li fa regals, l'entabana, li demana perdó, promet que no tornarà a agredir-la i tracta de mostrar-se penedit. A força de repetir-se, aquesta etapa va sent cada vegada més breu, arribant fins i tot a desaparèixer. El fals penediment de l'agressor manté la il·lusió del canvi en la víctima, la qual cosa explica la continuïtat de la relació violenta.

Aquest model clàssic del "Cicle de la violència d'E. Walker" (1979; 1984). A. C. Baldry (2002) va reformular el model i va ampliar-ne el nombre d'etapes, passant de tres a set.



07 Indicadors de risc i conseqüències de la violència de gènere

Hi ha certs comportaments i actituds que poden fer pensar que una estudiant adolescent està tenint una relació de parella violenta. Aquests "senyals" solen aparèixer en el context d'un canvi significatiu i ràpid en la seua forma habitual de pensar, de sentir o de comportar-se en classe, amb els seus companys i també amb el professorat. No obstant açò, en tractar-se d'indicadors genèrics, cal valorar-los amb cautela, ja que potser siguen indicadors d'algun altre problema. És a dir, potser s'estiguen produint així mateix com a conseqüència d'altres situacions conflictives o traumàtiques que la jove està vivint i que tal vegada no tinguen res a veure amb una relació violenta de parella. Per això són tan importants les tutories escolars i del Departament d'orientació dels centres a l'hora de detectar aquest tipus de violència o de qualsevol altra i d'establir i potenciar una comunicació fluida amb les famílies, que pugja ajudar a detectar i a abordar aquesta problemàtica.

Alguns indicadors de risc d'estar patint violència per part de la parella

- Disminució del rendiment acadèmic respecte de l'habitual.
- Aïllament en classe, en els grups de treball, en els esplais, entrades i eixides del centre
- Canvis d'actitud tant amb el professorat com amb companys i companyes.
- Negativa a assistir a activitats extraescolars, al viatge de fi de curs o a excursions
- Absències injustificades de classe o abandó del centre escolar durant l'horari lectiu
- Abandó definitiu dels estudis o fracàs escolar
- Conductes disruptives i tocs d'atenció en classe que abans no existien

Possibles conseqüències de l'exposició a la violència de gènere en l'adolescència:

- Conductes agressives (comportament antisocial i agressiu sobrevingut)
- Impulsivitat
- Ansietat
- Baixa tolerància a la frustració
- Problemes acadèmics (absentisme i abandó d'estudis)
- Canvis en l'estil de vida - Major risc de dur a terme conductes arriscades (relacions sexuals, precoces o arriscades, comportament delictiu/predelictiu, consum abusiu d'alcohol i altres drogues...)
- Fugides de casa
- Conductes de protecció inadequades o exagerades (envers la mare i els germans/es)
- Assumpció del rol d'adult
- Alteracions en l'estat d'ànim (depressió, cerca d'acceptació, indefensió, baixa autoestima...)
- Alteracions en la identitat personal, la conducta sexual, competència personal

08 Bones pràctiques per a la prevenció escolar de la violència gènere

08.1 Fer visible el currículum ocult suposa afavorir la igualtat i prevenir la violència de gènere

L'escola no és un espai neutral; cap escenari de socialització ho és. S'hi transmeten valors, coneixements, actituds, models i estereotips mitjançant un procés d'ensenyament-aprenentatge formal i informal (moltes de les interaccions que se succeeixen dia a dia en l'aula que no estan programades, ni tenen un caràcter intencional). En aquest escenari es poden arribar a reproduir actituds i conductes que, de manera encoberta, afavoreixen un tracte desigual entre xics i xiques per motius de gènere. Moltes vegades, a través del denominat currículum ocult, aquell que no està escrit enlloc i que té tanta força o més que el currículum explícit, s'ensenya i aprèn en l'escola de manera encoberta i no intencional. Sense pretendre-ho de manera reconeguda, el currículum ocult constitueix una font d'aprenentatge per a totes les persones que integren una organització. Els aprenentatges que es deriven del currículum ocult es realitzen de manera osmòtica, sense que s'explícite formalment ni la intenció, ni el mecanisme o procediment cognitiu d'apropiació dels significats que s'assimilen.

Algunes manifestacions del currículum ocult:

- Ús d'un llenguatge sexista: "el mestre", "la senyoreta" o del genèric masculí
- Comportament sexista i desigual cap als escolars per part de les persones adultes
- Organització dels espais/ ús dels patis: per ex. pistes esportives per als xics, porxadets i dependències annexes per a les xiques.
- Rituals: per exemple, els uniformes: faldilles per a les xiques i pantalons per als xics.
- Organització institucional: per exemple, pot haver-hi més mestres dones (professores) que mestres homes (professors), però els homes segueixen sent majoria en els equips directius.
- Divisió del treball subaltern: les dones com a netejadores i cuineres, els homes en llocs de vigilància i manteniment.

Currículum ocult:

És un conjunt interioritzat, omnipresent, reiteratiu i no avaluable de construccions de pensament, valoracions, significats i creences que estructuraven, construeixen i determinen les relacions i les pràctiques socials entre xiques i xics.

Fer visible i ensenyar a revisar críticament el currículum ocult suposa revelar els paranyes de la discriminació i donar pas a una educació que s'enriqueixi amb la presència i participació plena de les dones i dels homes.

Cal augmentar els esforços per a superar la invisibilitat de les dones en el currículum explícit, tot incorporant-hi continguts i mètodes que ajuden a comprendre les diferències i les similituds existents entre dones i homes.

08.2 Proporcionar una educació afectivosexual des de la perspectiva de gènere

L'educació afectivosexual² és considerada un pilar essencial en la promoció de l'educació igualitària i un factor de protecció contra la violència de gènere. El seu objectiu principal és proporcionar les competències necessàries per a que els i les adolescents puguin reflexionar críticament sobre els mites i estereotips actuals vinculats a les relacions afectivoamoroses que promocionen relacions de risc, d'abús i no igualitàries entre xics i xiques; que puguin així mateix desenvolupar una experiència respectuosa, saludable i satisfactòria de la pròpia sexualitat i de les seues relacions afectives. En la nostra societat persisteixen tòpics construïts socialment que dicten com ha de comportar-se una persona segons el gènere que li ha sigut assignat:

Alguns tòpics sobre...

elles

La dona és percebuda com a objecte del desig masculí i no com a subjecte autònom que desitja
 Es desconeix el cos femení, s'infravaloren els seus genitals i es deprecia la seua biologia
 Es fa invisible o es distorsiona la sexualitat femenina
 Es promou un rol passiu de les xiques en les relacions de parella i en les relacions eròtiques; açò fa augmentar la probabilitat de dur a terme pràctiques de risc i relacions d'abús
 Es potencia l'amor, el romanticisme i l'entrega incondicional a la parella com una cosa típicament femenina
 S'erotitzen les conductes de submissió i de passivitat
 Es responsabilitza en exclusiva les xiques de la prevenció d'embarassos no desitjats

ells

L'home és percebut com a subjecte autònom que desitja
 Es potencia l'autoconeixement dels genitals masculins i se'ls dota de valors positius
 Els homes són els protagonistes d'una representació androcèntrica de l'experiència eròtica
 Es promou un rol actiu de l'home en les relacions de parella i en les relacions eròtiques, vinculat a la independència, el desafiament, el risc, el domini, la seguretat, la força.
 Es reforça en els xics la cerca dels seus propis desitjos i de la seua projecció personal.
 Se'ls potencia el paper d'autoritat i de control en la parella
 S'erotitza la seua agressivitat i el fet que siguen dominants
 Se'ls transmet la poca importància de responsabilitzar-se de l'ús de mitjans anticonceptius

L'educació afectivosexual permet prendre consciència dels estereotips, evidenciar les seues conseqüències i fomentar relacions saludables d'igualtat, bon tracte i creixement personal, la qual cosa redueix el risc d'implícarse en relacions de parella violentes.

Amb els xics s'ha de reflexionar sobre la construcció de la identitat masculina i fomentar valors d'afecte, amor, atenció, sexe segur, coresponsabilitat en l'anticoncepció i la paternitat, així com en la prevenció de malalties de transmissió sexual.

Amb les xiques cal potenciar l'autoestima i l'autoconeixement; se'ls ha de presentar la seua sexualitat com a cosa autònoma i valuosa; cal desmuntar igualment el concepte de feminitat construït entorn dels rols de dependència i submissió.

08.3 Utilitzar un llenguatge inclusiu i no sexista³

Les persones utilitzem el llenguatge per a relacionar-nos i per a identificar allò que ens envolta. Quan anomenem alguna cosa, allò que aquesta representa esdevé real. Per això, quan les paraules ens designen, ens identifiquen; quan anomenem dones i homes, el que estem fent és subratllar la seua existència. En català, existeix el masculí i el femení per a nomenar a homes i a dones, però hi ha una tradició que usa el masculí com si fóra genèric, engloba tots dos sexes, la qual cosa és injusta i en cap cas innocent. De fet, alguns usos del llenguatge contribueixen a la transmissió cultural dels estereotips socials i sexuals. Quan la nostra percepció de la realitat distingeix la presència d'homes i dones és més difícil utilitzar el masculí com si fóra neutre, perquè no ho és. Per exemple, la frase "en classe de matemàtiques hi ha 25 companys i 2 companyes" està revelant dades sobre la realitat. Si hagueres dit, "en classe de matemàtiques hi ha 27 companys", utilitzant el genèric masculí, la imatge que tindríem és la d'una classe de xics, sense cap xica, per la qual cosa aquestes últimes haurien desaparegut.

Per açò és tan important que en l'escola s'utilitze un llenguatge que incloga el femení i el masculí. Bombers, miners, jutges, metges, professors, pares, directors, etc., són masculins usats com a genèrics, però en realitat, el que fan és ocultar la presència de les dones. **La llengua és una i els sexes són dos.** El llenguatge reflecteix el nostre pensament, és la imatge mental del que ens envolta i de com entenem i designem el món. Per tant, canviant el nostre llenguatge, cosa que no resulta gens fàcil, pot arribar a modificar-se la concepció d'allò que ens envolta.

Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge:

- Fomentar que l'alumnat parle i escriga en femení i masculí. Així es facilita una visió de la realitat no sexista, fent visibles dones i homes.
- Conscienciar l'alumnat per a que siga crític amb l'ús de les expressions utilitzades en el seu entorn habitual; expressions en què les dones no estan representades o tenen caràcter negatiu o ofensiu cap a elles
- Fer visible i evitar els insults i agressions del llenguatge, especialment els sexistes.
- Analitzar la situació de desigualtat de les dones en els llibres de text.
- Designar sempre en masculí i femení o utilitzar els genèrics inclusius i no els androcèntrics.

Exemples que reflecteixen una visió masculina del món a través del llenguatge:

L'absència o l'escàs ús de formes femenines en el lèxic referides a oficis i titulacions,

L'ús equívoc del masculí genèric que engloba els dos sexes: "home" en comptes de "persona" o "joves" en comptes de "joventut",

Els duals aparents ("home públic/ dona pública", "bou/vaca"),

Les associacions estereotipades i sexistes: ("home estressat/ dona histèrica"),

Els insults configurats de manera positiva en cas d'assignar-se a l'univers masculí i negativa en el cas d'atribuir-se a l'univers femení ("ser collonut/ ser un conyàs"),

Els refranys i els acudits sexistes...

08.4 Coeducar en igualdad: la colaboración entre profesores y familias

La realitat mostra que no existeixen massa espais de trobada i d'intercanvi entre l'escola i les famílies. I tanmateix es tracta d'una cosa essencial, ja que és molt difícil coeducar sense comptar amb les famílies que continuen sent el primer i principal agent de socialització i l'escenari on primer s'aprèn el que significa ser dona i ser home: quins rols, quines tasques i responsabilitats, quins llocs han d'ocupar les unes i els altres; com expressar-se, què sentir, quins han de ser els nostres somnis i projectes de vida. I hi ha famílies en què tot açò es fa de manera diferencial, atenent al fet de ser xic o xica. En l'aula es pot intentar educar en la igualtat, però si el que es fa en l'escola no és coherent amb el que transmet la família a casa, l'efecte pot ser sensiblement menor.

Per açò, és fonamental que des dels centres escolars sorgisquen experiències per a formar les famílies i professors en coeducació. Perquè moltes famílies sí volen implicar-s'hi, sí volen participar-hi; i el mateix ocorre amb la majoria dels professors. El que cal és crear espais apropiats per a fer-ho.

Com fer-ho?

El desitjable és que les propostes que s'enumeren a continuació s'inclouen en el Projecte Educatiu del Centre i s'apliquen de manera transversal

Formar en coeducació el professorat i les famílies del centre escolar tant en paral·lel, com de forma conjunta. Per exemple, per mitjà de tallers. Així, poden compartir dubtes, problemes, solucions i idees, i deixar de veure's com a col·lectius llunyans i enfrontats. Pot partir-se d'una problemàtica concreta que siga d'interès. Per exemple, la convivència escolar.

Incloure la possibilitat d'implicar les famílies en les activitats escolars: a partir de les tasques que cal fer a casa, en activitats puntuals en què participe tota la comunitat escolar, tot convidant les famílies a compartir les seues experiències en l'aula, etc.

Curar les relacions entre el professorat i les famílies, dedicant-los els temps i els espais adequats per a escoltar-se, reconèixer-se l'autoritat, compartir dificultats i també tot allò que professors i famílies són capaços de resoldre.

Crear la figura del/ de la Responsable d'Igualtat o la del/ de la Responsable de Coeducació o una Comissió mixta de professorat i famílies, triada pels membres del Consell Escolar del Centre, per a impulsar accions de sensibilització en coeducació igualitària que impliquen tota la comunitat educativa.

08.5 Proporcionar una orientació vocacional i professional no sexista

Encara que els temps han canviat i socialment sembla que s'han superat les diferències sexuals en el treball, açò no és completament cert. Encara hui existeixen estudis i professions exercides majoritàriament per dones (anomenades també professions feminitzades) i altres exercides majoritàriament per homes (anomenades professions masculinitzades). Per exemple, la construcció, les enginyeries i la tecnologia són professions masculinitzades, mentre que l'educació, la sanitat i l'àmbit social són professions feminitzades. Aquest fenomen, pel qual es "reserven" determinats estudis i professions a homes o a dones en funció del seu sexe, és el que s'ha anomenat divisió sexual del treball.

Una proposta d'intervenció d'un programa d'orientació vocacional no sexista

L'objectiu principal d'aquesta bona pràctica d'igualtat és contribuir a eliminar els estereotips sexistes provinents de la família i de la societat, ampliar la seguretat de les xiques i motivar-les per a que aconseguisquen l'autonomia i la independència personal i per a que trien una carrera professional sense biaix de gènere.

Objectius específics d'un programa tipus d'orientació vocacional igualitària ⁴⁻⁵:

- Promoure l'autoconeixement de l'alumnat, les seues característiques, habilitats, punts forts, debilitats, quins són les seues metes i objectius acadèmics i professionals...
- Sensibilitzar l'alumnat en la decisió del seu futur acadèmic i professional des de la ruptura dels estereotips sexistes.
- Possibilitar una elecció acadèmica i professional des de la igualtat d'oportunitats de dones i homes.
- Ampliar el ventall de possibilitats d'inserció laboral, tot suggerint a xics i xiques que consideren propostes que tradicionalment han estat vinculades a un dels dos sexes únicament.
- Fomentar la participació dels xics en el treball domèstic, ja que no solen realitzar-lo; d'aquesta manera practicaràn tota una sèrie de funcions necessàries per a la seua autonomia.
- Conèixer el mercat laboral i millorar les seues competències pel que fa al lloc i a la manera de cercar un treball.
- Oferir pautes i sensibilitzar el professorat (tutories i personal orientador) pel que fa à l'elecció vocacional no sexista dels seus alumnes, xics i xiques.

4// <http://www.debegesa.com/es/ciudadania/igualdad-de-oportunidades/orientacion-laboral-sin-genero/guia-para-el-profesorado.pdf>

5// http://dpto.educacion.navarra.es/publicaciones/pdf/nosex_dg.pdf

08.6 Triar materials didàctics exempts de sexisme i d'estereotips de gènere

Els llibres de text i els materials educatius solen descriure la realitat social de la seua època; valors, maneres d'expressar emocions, normes, models de societats, de vida, de famílies i de relacions, de vegades basats en estereotips de gènere, que amb freqüència no representen l'autèntica realitat social. Les editorials s'han adaptat a les exigències legals i socials que rebutgen tota discriminació per motius de sexe i és evident el molt que s'ha avançat des d'aquells textos que establien clares discriminacions entre homes i dones, tant pel que fa a les imatges que oferien, com pel que fa al nombre d'aparicions dels uns i de les altres, el protagonisme dels personatges, etc.

No obstant això i malgrat els avanços experimentats, quan s'analitzen els llibres de text en profunditat, es pot comprovar que la discriminació per gènere encara roman, encara que es produísca de manera subtil. Per això, calen recursos que facen possible que el professorat, l'alumnat i, en general, els centres educatius detecten aquells materials educatius més adequats per a fomentar la igualtat entre dones i homes, la diversitat i que, a més a més, estiguen exempts de sexisme i estereotips de gènere.

Ací s'ofereixen algunes idees per al professorat⁶:

- Revisa els llibres de text que vas a recomanar al teu alumnat, de manera que no continguen imatges, llenguatge o continguts sexistes.
- Tria llibres que aporten el coneixement de les dones i dels homes. No dones una visió androcèntrica dels coneixements; pots resoldre-ho posant l'accent en la perspectiva de gènere en qualsevol dels continguts que es porten a l'aula.
- Inclou entre els continguts, l'anàlisi crítica dels obstacles que s'han hagut de vèncer per a aconseguir la igualtat al llarg de la història: prejudicis i estereotips de gènere o ideologies no igualitàries.
- Crea una biblioteca d'aula i de centre que incorpore llibres sobre la història de les dones, biografies i manuals de recerca sobre aquest tema.
- Utilitza metodologies actives i participatives amb l'alumnat per a construir el coneixement per mitjà de la recerca i del treball en equip. Ensenya'ls una visió inclusiva del món que explique la realitat, la contribució i les experiències de dones i d'homes.
- Utilitza internet com a recurs per al desenvolupament de continguts. Existeixen moltes pàgines web i blogs que difonen la història i la contribució de les dones al món del saber.
- Introdueix sabers quotidians en les assignatures; els transmesos per les àvies i mares i els connectats amb allò que ocorre en la vida real; remarca la importància que té que, xics i xiques, els incorporen i els posen en pràctica en la seua vida diària.

08.7 Detectar i tractar la violència de gènere des de l'educació

L'escola és un agent clau en la prevenció de la violència de gènere i un escenari fonamental en la formació integral dels xics i de les xiques adolescents. Per açò, pot ser un agent actiu per a lluitar contra la violència exercida sobre les dones. Des de la prevenció universal (dirigida a tota la població adolescent escolaritzada), passant per la selectiva (dirigida a grups vulnerables), i acabant amb la prevenció indicada (que aborda factors específics de vulnerabilitat i risc en grups o persones concretes), sembla clar que treballar per la igualtat entre dones i homes i per la coeducació constitueix una alternativa viable per a combatre el sexisme i els valors i els comportaments en què es basa la violència de gènere.

Pautes generals d'actuació davant situacions de violència de gènere en l'escola:

- ▶ Adoptar una actitud "d'alerta" davant possibles situacions de violència de gènere (el que no se cerca, no es veu).
- ▶ Quan es tracte d'una xica que es dirigisca al professorat i que pugua estar patint una situació de violència de gènere, cal:
 - Escoltar i "respectar els temps" de la xica sense emetre juís (deixeu-la parlar).
 - No prejudicar, ni culpabilitzar mai.
 - Mostrar una actitud empàtica, afectiva, comprensiva que servisca de suport.
 - Curar també els missatges que es donen a través del llenguatge no verbal per a que aquest no contradiga els missatges verbals.
 - No prendre decisions o forçar que se'n prenguen sobre allò que el professorat considera més adequat per a ella.
 - Mostrar disponibilitat per a recolzar-la sempre, amb independència de les decisions que la jove prenga en un moment donat.
- ▶ Informar la Direcció i activar el Protocol d'actuació (si n'hi ha al centre en qüestió) per a casos de violència de gènere.
- ▶ Informar la interessada i la família dels recursos que tenen a la seua disposició per a afrontar aquesta situació de risc, així com la manera d'accedir-hi.
- ▶ Informar i coordinar-se amb els recursos comunitaris especialitzats en atenció a menors que corren el risc de patir violència de gènere.
- ▶ Denunciar la situació al Grup especialitzat en Violència de gènere de la Policia Local, de la Policia Nacional, de la Guàrdia Civil o de la Policia autonòmica (si n'hi hagués), en el cas que la gravetat de la situació ho requerisca.

09 Com afavorir el tractament escolar contra la violència de gènere

Els experts insisteixen en la necessitat d'aplicar intervencions específiques en matèria de prevenció escolar de la violència de gènere. Els informes revelen⁷, contràriament al que es pensa, que un important percentatge de víctimes de la violència de gènere i dels seus agressors són molt joves, la qual cosa suposa que cal començar les intervencions abans d'arribar a l'edat en la qual els xics i les xiques inicien les seues primeres relacions afectives.

Mesures que segons el professorat afavoreixen el tractament escolar de la violència de gènere:

- 1 Disposar de materials específics que faciliten el tractament del tema de la violència de gènere en l'aula.
- 2 Rebre formació especialitzada sobre coeducació i prevenció de la violència des d'una perspectiva integral que incloga la violència de gènere.
- 3 Millorar el Pla d'Acció Tutorial del centre per a incrementar el seu impacte sobre la prevenció i eradicació de la violència de gènere.
- 4 Implantar o millorar el Pla de Convivència que incloga un Protocol per a la detecció i intervenció contra la violència de gènere d'una manera sistemàtica i generalitzada.

Mesures que segons l'alumnat resulten més eficaces per a reduir la probabilitat d'exercir o patir violència de gènere:

- 1 Haver treballat en l'escola específicament el problema de la violència de gènere.
- 2 Que aquest treball haja tingut un suficient impacte com per a ser recordat.

09.1 Proposta d'un programa de prevenció escolar de la violència de gènere

09.1.1 Objectius generals

» Potenciar un desenvolupament igualitari de l'alumnat per mitjà de la coeducació

1

2

» Fomentar actituds contràries als estereotips i prejudicis sexistes

» Orientar les activitats en grup i la pràctica del diàleg en la resolució de conflictes

3

4

» Detectar precoçment els casos de violència de gènere

» Prestar una atenció eficaç a les víctimes d'aquest tipus de violència

5

6

» Aplicar mesures escolars d'impacte per a atallar les causes estructurals de la violència de gènere en l'adolescència

» Sensibilitzar i implicar tota comunitat educativa en la lluita contra la violència de gènere

7

09.1.2 Metodologia

A

És convenient que la prevenció escolar de la violència de gènere s'aborde a través de procediments i mètodes de treball molt participatius en els quals els xics i les xiques puguin elaborar les seues pròpies propostes sobre com identificar i afrontar el problema de la violència en les seues relacions afectives.

B

A favor d'aquest enfocament de tractament a través dels grups d'iguals cal considerar el fet que nou de cada deu xiques entre els 13 i 18 anys afirma que, en cas de patir el maltractament de la seua parella, "parlarien amb les seues amigues"; i que huit de cada deu xics diu que en aquesta situació "parlarien amb els seus amics"⁸. Sembla clar que les relacions d'amistat amb iguals s'erigeixen com a principal recurs a l'hora de demanar ajuda o consell davant la violència de gènere, per la qual cosa pareix essencial que els adolescents treballen de manera col·laborativa i guiats pel professorat.

8// Segons apareix en l'informe: *La evolución de la adolescencia española sobre la igualdad y la prevención de la violencia de género*. Delegació del Govern per a la Violència de Gènere (2013). Accessible en: http://xuventude.xunta.es/uploads/docs/Observatorio/La_evolucion_de_la_adolescencia_espaola_sobre_la_igualdad_y_la_prevencion_de_la_violencia_de_gnero.pdf

09.1.3 Nivells i continguts del programa

Nivel I. Prevenció universal (a tots els escolars)

Objectius: desenvolupar actituds cíviques i de respecte de forma gradual i adequades a l'edat de l'alumnat.

Aquesta intervenció es pot aplicar a 2 subnivells:

Actuacions que s'han de posar en pràctica en el centre educatiu⁹

Incorporar en el Pla Integral de Convivència del centre propostes de prevenció, detecció i intervenció per al tractament de problemes de convivència i, especialment, per a la violència sexista (psicològica, verbal i física).

Que el centre compte amb protocols d'actuació per als casos de violència sexista: pintades, insults, discriminacions, homofòbia, etc., sense que açò impedisca tractar cada cas de manera específica i individualitzada.

Fer visible i esmentar les diferents situacions de violència contra les dones que apareguen en els diferents escenaris socials. Que les i les alumnes, així com tota la comunitat educativa, distingisquen i puguen definir quines són les situacions de violència sexista, per a poder evitar-les, denunciar-les i tractar-les. Per exemple, per mitjà de Jornades de Sensibilització (convidant les famílies i experts) o preparant exposicions, *performances*, editant vídeos, espots publicitaris, *fanzines*...

Qüestionar els missatges sexistes amb què es bombardeja l'alumnat en els diferents àmbits de la seua vida privada, des de la televisió, el cinema, la publicitat, els videojocs, internet, les xarxes socials, els còmics i altres formes d'oci. Per exemple, a través de tallers d'ús responsable de les noves tecnologies o sensibilització davant continguts publicitaris sexistes.

Introduir en el currículum acadèmic valors positius atribuïts a les dones, com les cures, l'empatia, la cooperació, l'afectivitat, l'espai privat, i positius atribuïts als homes, com l'assertivitat, l'espai públic, l'autonomia..., de manera que l'alumnat s'òbriga a un món d'oportunitats i vivències i incorpore competències que tradicionalment pertanyien només a un dels dos sexes. Per exemple, a través de tallers per al foment de la coresponsabilitat, tallers de cuina...

Ensenyar a resoldre conflictes de forma positiva, tot comprenent que la resolució no violenta dels conflictes pot ser una font d'aprenentatge i de creixement personal. Per exemple, a través de tallers de resolució pacífica de conflictes o de desenvolupament de la intel·ligència emocional.

Distingir entre "diferència" i "desigualtat", ja que la seua confusió genera situacions de dominació/ submissió i és font de conflictes i enfrontaments. En tutories, tot emmarcant l'activitat dins del Pla d'Acció Tutorial del centre.

9// Adaptades del document: *Educando en igualdad. Guía para el profesorado* (2009) FETE-UGT. Instituto de la mujer. Accessible en: http://www.aulaviolenciadegeneroenlocal.es/consejosescolares/archivos/Educando_en_igualdad_Guia_para_el_profesorado.pdf

Actuacions que s'han de dur a terme amb l'alumnat

Es duu a terme una proposta de diferents activitats preventives per cicles:

2n i 3r cicles de primària

Els temes tractats poden ser:

la igualtat en la diferència de gènere, la dignitat de la dona, la convivència i la responsabilitat en la família, la convivència de gèneres en l'escola, la diferència de gènere en els mitjans de comunicació, l'ús saludable de les noves tecnologies, el maltractament als xiquets i a les xiquetes i el maltractament entre adults.

Nivel II. Prevenció selectiva (dirigida a grups especialment vulnerables)

Objectius: desenvolupar una actitud crítica davant la violència en general i davant la violència de gènere en particular.

- 1r cicle d'ESO
- 2n cicle d'ESO

La mitjana d'edat en què s'inicien les relacions de parella són els 13 anys, per la qual cosa caldria començar el tractament específic contra la violència de gènere a aquesta edat.

Forma de treball:

en sessions de tutories dins del marc del Pla Tutorial del centre educatiu i en tallers i/o activitats de promoció de la igualtat, de protecció de riscos davant el mal ús de les noves tecnologies, d'educació afectivosexual, de prevenció de la violència en general i de la violència de gènere en particular.

Nivel III. Prevenció indicada (aborda factors específics de vulnerabilitat i risc)

Objectius: Identificar riscos, signes o indicadors de violència i desenvolupar habilitats per a afrontar de manera competent una relació afectiva en què s'estiguen vivint situacions de violència.

L'eficàcia de la intervenció preventiva indicada dependrà del fet que es pugui incidir sobre les principals condicions de risc:

- a** La justificació d'aquesta violència per part dels implicats i de les implicades.
- b** La influència dels consells rebuts per part dels adults a favor de la violència i en contra de la igualtat, els quals faciliten la interiorització del sexisme.
- c** La tendència a minimitzar el maltractament que s'expressa en forma d'abús emocional i que sol ser el que primer apareix.

Forma de treball: | Treball cooperatiu utilitzant el debat i el treball en equips

Utilitzant materials adaptats a la cultura i als interessos juvenils:

Per exemple: els materials per a la prevenció de la violència de gènere: "MP3-MP4 - Reprodueixes Sexisme?" i "SMS - Sense Masclisme, Sí! Passa-ho!"¹⁰ de *Instituto Canario de la Mujer y la Consejería de Bienestar Social, Juventud y Vivienda* del Govern de Canàries, els quals publiquen una Guia dirigida a joves i adolescents i elaborada per la *Fundación Mujeres*. El títol d'aquests materials proposa un joc de paraules relacionat amb l'àmbit de les noves tecnologies, àmbit que tant atrau la gent jove.

10 On anar en cas de necessitar ajuda

S'ha d'acudir a serveis especialitzats que ajuden i assessoren les víctimes de violència i que tinguen programes específics de prevenció de la violència de gènere dirigits a parelles joves

Ajuntaments de la Província

El primer i més proper recurs a l'abast de qualsevol ciutadà o ciutadana, en matèria de violència de gènere, és el seu **Ajuntament**, ja siga a través de la Regidoria de Servicis Socials, d'Igualtat o Dona, o d'algun recurs municipal especialitzat. La informació de les dades dels 141 Ajuntaments amb què compte la província d'Alacant es poden extraure de la pàgina web de la Diputació Provincial d'Alacant www.diputacionalicante.es

Telèfons d'interés

016

Telèfon d'informació i assessorament jurídic del Ministeri de Sanitat, Servicis Socials i Igualtat

En cas d'emergència

112

Emergències

062

Guàrdia Civil

091

Polícia Nacional

900 580 888 ▶ *Telèfon Atenció Dona 24 hores de la Comunitat Valenciana*

900 191 010 ▶ *Informació Institut de la Dona*

Centres INFODONA en la província d'Alacant

És una xarxa de centres de la Conselleria de Benestar Social l'objectiu de la qual és l'assessorament a dones.

Horari d'atenció: matins de 9.00 a 14.00 i una vesprada a la setmana de 16.30 a 18.00 h.

En la província comptem amb els centres següents:

Alacant.....965 92 97 47	Dénia.....966 42 57 42	Santa Pola.....966 10 60 26
Alcoi.....965 53 71 24 ext. 2629	Elda.....966 98 03 04	Torreveija.....965 70 73 25
Almoradí.....965 70 23 82/94	Elx.....965 44 11 75 / 966 67 11 98	Villena.....965 34 81 28
Benidorm.....966 83 00 41	Orihuela.....965 35 96 23	

Enllaços d'interés

www.diputacionalicante.es

A través d'aquesta web es poden obtenir les dades del 141 ajuntaments de la província i documentació d'interés dins de l'Àrea d'Igualtat, Joventut i Ciutadans Estrangers

www.bsocial.gva.es

Pàgina web de la Conselleria de Benestar Social on es pot obtenir tota l'informació, documentació, publicacions i recursos d'interés a la Comunitat Valenciana

www.msssi.gob.es

Pàgina web del Ministeri de Sanitat, Servicis Socials i Igualtat on trobar informació diversa relativa a la evolució i tractament de la violència de gènere al nostre país

www.msssi.gob.es/ssi/violenciaGenero

Pàgina web de la Delegació del Govern per a la Violència de Gènere

Mès informació

Als Organismes d'Igualtat de les Comunitats Autònomes

Als Centres d'Atenció a la Dona autonòmics i locals

A les Oficines d'Atenció a les Víctimes del Delicte a les sus dels Jutjats

Als serveis d'Orientació Jurídica dels Col·legis d'Advocats

A les diferents organitzacions de dones i d'estrangers

